

YTTRANDE

Datum
2024-05-22Referens
RUN-00100-2024Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet
Dnr N2024/00248

Remissyttrande över betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid, SOU 2024:8

Sammanfattning

Region Norrbotten ser positivt på utredningens ambitioner att föreslå en utvecklad inriktning för livsmedelsberedskapen inklusive styrmedel för näringslivets medverkan. Utredningens förslag lämnar dock många frågetecken inte minst i oklarheten vad gäller hur begreppen ”över tid” och ”befolkning” ska tolkas och synkroniseras med och avgränsas till annat beredskapsarbete.

Livsmedel omfattas av komplexa system, med kritiska beroenden i hela värdekedjan. Region Norrbotten menar att utredningen saknar förslag som bygger upp hållbara, robusta och motståndskraftiga värdekedjor med syfte att säkra livsmedelsberedskap i alla delar i landet och för de olika situationer som kan uppstå och som skapar allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen. Lönsamhets- och kompetensförsörjningsproblematiken berörs inte heller i utredningen.

Vidare anser Region Norrbotten att utredningens förslag inte tar regionala skillnader eller kommunala förutsättningar i beaktande, något som direkt riskerar att äventyra säkerställande av livsmedel i ett beredskapsläge, inte minst i glesbefolkade områden.

Region Norrbotten menar att utredningen saknar ett helhetsperspektiv och förslag till näringslivets medverkan samt synkronisering med strukturer och styrmedel inom regional utveckling, landsbygdsutveckling och beredskap. Utredningen föreslår ingen koppling till arbete inom den nationella livsmedelsstrategin, Tillväxtverkets samordningsuppdrag eller de regionala livsmedelsstrategierna, där ett fokuserat arbete för att stärka hela livsmedelskedjan, även ur ett beredskapsperspektiv pågår.

Region Norrbotten saknar regionernas roll som regionalt utvecklingsansvarig och som samordnare inom de därtill relaterade frågorna, samt förslag till hur incitament skapas att, såsom utredningen uttrycker det, bygga på dagens förutsättningar och ta höjd för morgondagens utmaningar.

Region Norrbottens synpunkter

Region Norrbotten ser positivt på utredningens ambitioner att föreslå en utvecklad inriktning för livsmedelsberedskapen inklusive styrmedel för näringslivets

medverkan. Vidare är utredningens ambitioner om lokal förankring och att även innefatta fredstida krissituationer god.

Region Norrbotten avstyrker begreppet ”över tid” i utredningens tillämpning, då, det, i utredningen centrala begreppet ”över tid” skapar oklarhet i utredningens förslag. Vidare vill Region Norrbotten betona att begreppet ”över tid” inte används i annat beredskapsarbete och därmed är svårt att synkronisera med annat beredskapsarbete, samt att utredningens definition av livsmedelsberedskap skapar målkonflikter enligt ovan. Begreppet ”över tid” kan dock vara tillämpligt, om det definieras, som en målstyrning inom regional utveckling och landsbygdsutveckling.

Region Norrbotten avstyrker kombinationen av begreppen ”livsmedelsberedskap” och ”över tid”. Enligt utredningen ska ”livsmedelsberedskap” innefatta vissa delar i livsmedelssystemet, medan begreppet ”över tid” förutsätter att hela livsmedelssystemet fungerar. Detta, menar Region Norrbotten, skapar målkonflikter.

Region Norrbotten avstyrker kombinationen av begreppen ”nödvändiga livsmedel” och ”över tid”. Nödvändiga livsmedel refererar endast till det behov av energi som ska tillgodoses, utan att beakta behov av näring. Kombinationen av dessa begrepp skapar målkonflikter.

Region Norrbotten avstyrker utredningens definition av befolkning, då definitionen av begreppet ”personer som inte endast tillfälligt vistas där” skapar otydligheter i tolkning och svårigheter vid genomförande av kommunernas ansvarsområden. Det kan vara svårigheter att analysera och planera vid ett normalläge, där det i Norrbottens fall, i många kommuner finns många som under en längre tid arbetar, men inte är folkbokförda i kommunen samt många som har fritidsboenden. Ytterligare svårigheter blir det att analysera och planera för flöden av människor som under längre eller kortare tid vistas i kommunen i en krissituation. Region Norrbotten föreslår att definitionen av befolkning, kopplat till kommunernas uppdrag bör synkroniseras med övrigt kris- och beredskapsarbete.

Region Norrbotten avstyrker lagförslaget rörande kommuners ansvar. Region Norrbotten anser att utredningens lagförslag rörande kommuners ansvar att analysera, planera, samverka vidta lämpliga åtgärder och lämna information behöver omarbetas. Efter att begreppen livsmedelsberedskap och över tid klargjorts behöver förslag till ansvar tydliggöras och synkroniseras med övrigt arbete, både inom övrigt kris- och beredskapsarbete och andra relaterade områden innan nytt lagförslag presenteras. Även definitionen av allvarlig störning bör tas i beaktande vid beslut om lämpligheten att kommunen ska vara ansvarig för livsmedelsberedskap påverkad av alla typer av allvarliga störningar, inom, såväl utanför landets gränser.

Vidare anser Region Norrbotten att utredningens förslag saknar beaktande av regionala skillnader och förutsättningar på kommunnivå för att säkerställa genomförandet av det omfattande ansvar som kommunerna föreslås ha och direkt riskerar att äventyra säkerställande av livsmedel i ett beredskapsläge, inte minst i glest befolkade områden.

3.2.2 Den gemensamma jordbrukspolitiken

Region Norrbotten vill påminna om det utredningen nämner, att regeringen anger att den gemensamma jordbrukspolitiken, livsmedelsstrategin och säkerställandet av

den nationella försörjningsförmågan för civilt försvar behöver samordnas för att uppnå synergier.

Region Norrbotten efterlyser en koppling till arbete och prioriteringar inom den nationella livsmedelsstrategin, samt hur Tillväxtverkets samordningsuppdrag och de regionala livsmedelsstrategierna fyller en roll i beredskapsarbetet, där det pågår fokuserat arbete för att stärka hela livsmedelskedjan, även ur beredskapsperspektiv.

Region Norrbotten vill ytterligare betona vikten av samordning och synergier mellan andra politikområden och finansieringsinstrument för att ge incitament och styrmedel för näringslivets medverkan.

Region Norrbotten menar att utredningen saknar ett helhetsperspektiv och förslag till näringslivets medverkan samt synkronisering med strukturer och styrmedel inom regional utveckling, landsbygdsutveckling och beredskap. Lönsamhets- och kompetensförsörjningsproblematiken är helt utelämnad från utredningens förslag.

Därmed riskerar förslaget att utelämna möjligheterna till att, såsom utredningen beskriver det bygga på dagens förutsättningar och ta höjd för morgondagens utmaningar. Region Norrbotten saknar Regionernas roll som regionalt utvecklingsansvarig och som samordnare inom de därtill relaterade frågorna, samt förslag till hur befintliga styrmedel och finansieringsinstrument inom regional utveckling och landsbygdsutveckling kan synkroniseras och förstärkas för att bygga upp lokalt och regionalt relevanta, hållbara, robusta och motståndskraftiga värdekedjor nu för att uppnå en god livsmedelsberedskap i hela landet.

7. Kritiska beroenden till andra sektorer

Utredningen beskriver tydligt förutsättningar för inhemsk livsmedelsproduktion och kritiska beroenden till andra sektorer, men saknar förslag som möter dessa förutsättningar och kritiska beroenden. Livsmedel omfattas av komplexa system, med kritiska beroenden i hela värdekedjan från insatsvaror, primärproduktion, förädling och distribution till konsumtion. Region Norrbotten menar att det behövs insatser och styrmedel som säkerställer hållbara, robusta och motståndskraftiga värdekedjor nu i syfte att säkra livsmedelsberedskap i alla delar i landet och för de olika situationer som kan uppstå som skapar allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen, exempelvis cyberattacker, störningar i handelsströmmar, naturkatastrofer samt sjukdomar hos människor och djur.

13.2 Kontinuitet i måltidsverksamheter bör säkerställas

Region Norrbotten ställer sig bakom bedömningen om att kontinuitet i måltidsverksamheten bör säkerställas. Det arbete som redan nu görs inom kommuner och regioner, med att öka andelen svenskt, lokalt och ekologiskt i upphandlingen av livsmedel och måltider bör stimuleras och spridas systematiskt till kommuner och regioner för att öka kunskapen om hur måltidsverksamheten kan säkerställas samtidigt som efterfrågan på svenska livsmedel ökar. Det systematiska arbetet som utredningen föreslår bör inbegripa att inom kommuner och regioner synkroniserar utvecklingsarbete med beredskapsarbete.

13.3.2 Planera för distribution av livsmedel

Region Norrbotten välkomnar ett utvecklat arbete vad gäller de så kallade SOT-punkterna (service- och trygghetspunkter).

SOT-punkterna som nämns i utredningen är ett gott exempel på hur fungerade beredskapsarbete kan byggas upp ändamålsenligt, lokalt och regionalt anpassat.

Region Norrbotten anser att detta arbetssätt bör fortsätta att utvecklas, och permanenteras över hela landet, samt att statlig finansiering säkerställs. Livsmedelsbutiker och drivmedelsstationer på landsbygden bör fungera som SOT-punkter.

14.2 Ett nationellt livsmedelsberedskapsråd ska inrättas

Region Norrbotten ställer sig tveksam till ett nationellt livsmedelsberedskapsråd, då det redan finns råd såsom Livsmedelsverkets samrådsgrupp för beredskapsplanering av livsmedelsförsörjning samt näringslivsrådet. Finns behov av ytterligare ett råd så vill Region Norrbotten betona vikten av att regionerna finns representerade i detta råd och att syftet tydligt framgår. Skulle livsmedelspolitiska rådet vara ett alternativ så menar Region Norrbotten att representationen kraftigt bör ses över för att vara representativ för hela livsmedelskedjan och inte vara styrd av kommersiella krafter. Region Norrbotten betonar även vikten av att synkronisera rådets arbete med arbetet inom den nationella livsmedelsstrategin, samt Tillväxtverkets samordningsuppdrag.

14.3 Forskning och innovation bör stärkas

Region Norrbotten tillstyrker utredningens förslag att forskning och innovation inom livsmedelssystemet bör stärkas, men vill samtidigt betona att tillföra Nationella forskningsprogrammet mer resurser för livsmedel endast bidrar till en lite del av det. Det finns ett stort behov av forskning och innovation i form av samhällsinnovationer och konkreta stöd för att trygga livsmedelsförsörjningen i hela Sverige. I Norra Sverige saknas förädlingsanläggningar, såsom kvarnar och det råder brist på mejerier och slakterier, vilket i sig äventyrar hela livsmedelsberedskapen. Vi kunde i dagarna se vilka effekter en till synes liten störning i form av en hackerattack på Norrmejerier i Umeå skapade, då mejeriet i Luleå, som dessutom planeras att läggas ner, med begränsad kapacitet tog emot producerad mjölk till förädling.

Region Norrbotten ställer sig tveksam till utredningens förslag om att regeringen, i regleringsbrev styra att de forsknings- och innovationsfinansierande myndigheterna att särskilt beakta frågor om livsmedelsberedskap som en del av totalförsvarets krav, om det inte är så att forskningen eller innovationen är direkt förknippad med totalförsvaret. Region Norrbotten föreslår istället att hållbara, robusta, motståndskraftiga värdekedjor särskilt beaktas vid bedömning av insatser inom ramen för regional utveckling och landsbygdsutveckling.

15.1 Jordbruksmark bör skyddas bättre

Region Norrbotten delar utredningens mening att jordbruksmark och livsmedelsproduktion bör skyddas, men ställer sig dock tveksam till om nationella territoriella anspråk och riksintresse är rätt verktyg att hantera dessa. Region Norrbotten ser en framkomlig väg i att stärka kommunernas förmåga att planera långsiktigt och hållbart, där hela kommunens mark nyttjas på bästa sätt, med olika hållbarhetsperspektiv. I Norrbotten är det stora problemet att marker växer igen och varpå framför allt stimulerande åtgärder som skapar förutsättningar för att fortsätta bruka jordbruksmark är väsentliga. Så även förutsättningar för planering av hållbar markanvändning.

15.3 Försörjningstryggheten för insatsvaror bör stärkas

Region Norrbotten delar utredningens mening att försörjningstryggheten för insatsvaror bör stärkas. Region Norrbotten menar dock att de politiska ambitionerna bör sträva efter en förebyggande stimulans av inhemsk produktion av insatsvaror i

hela värdekedjan. Exempelvis är kvarnar en begränsande faktor i stora delar av landet, som hindrar insatsvaror i förädlingsledet. För norra Sverige såg vi nyligen hur en cyberattacker av Norrmejerier skapade stora problem för hela värdekedjan. Om inte näringslivet rustas i ett förebyggande perspektiv är det svårt att lyckas under en kris. Gällande lagerhållning för näringslivet saknas dimensionen för insatsvaror (tex säd och mineralgödsel). Förslaget bör beakta och kartlägga möjligheterna till samverkan över län och landsgränser.

15.5 Investeringsstöd bör utredas

Region Norrbotten ser positivt på att Jordbruksverket får i uppdrag att utreda förutsättningarna för ett investeringsstöd som stärker lagringskapaciteten på gårdssnivå.

Region Norrbotten ser det som en förutsättning för att investeringar som har ett primärt beredskapssyfte ska bli till krävs det att man ser möjligheterna i statsstödsregelverket. Till exempel så vore det olyckligt och begränsa övrig utveckling om en investering i reservkraft hos en livsmedelsbutik på glesbygd belastar utrymmet i de minis/försumbart stöd. Även för större investeringar, för lagring av insatsvaror hos jordbruk bör man se hur gruppundantaget kan nyttjas på ett sätt så inte annan utveckling hämmas. Detta bör tas i beaktande vid utformning av eventuella nya stöd eller uppdrag.

Region Norrbotten vill betona vikten av regelförenkling och tillgängliggörande av befintligt stödsystem till företag i hela livsmedelskedjan. I dagsläget är det tydliga skiljelinjer mellan primärproduktion och de senare leden i värdekedjan, med väldigt begränsade medel till innovation och företagsutveckling inom primärproduktion, vilket hämmar utvecklingen av företag i hela livsmedelskedjan.

15.6 Livsmedelsbutiker bör vidta beredskapsåtgärder

Region Norrbotten tillstyrker att ge Livsmedelsverket i uppdrag att kartlägga livsmedelsbutikernas förmåga att motstå allvarliga störningar och tillsammans med berörda aktörer identifiera åtgärder för att upprätthålla distributionen av nödvändiga livsmedel. Region Norrbotten menar även att uppdraget bör ta ett samlat grepp för att säkerställa närvaron och kapaciteten i livsmedelsbutiker för att säkerställa distribution av livsmedel i hela landet, särskilt i glesbefolkade områden. Faktorer som till exempel reservkraft, hållbarhet på vägnätet inklusive enskilda vägar, tågnät, samt övrig logistik och distribution, beroende av förädlingsled och kritiska faktorer bör beaktas.

Region Norrbotten tillstyrker att Livsmedelsbutiker bör vidta beredskapsåtgärder under förutsättning att:

- Ytterligare medel tillskjuts för detta ändamål och kanaliseras ut via kanalerna för kommersiell service
- Eventuella investeringsbehov inom ansvaret undantas från försumbara stöd

16.3 Beredskapslagring inom jordbruksområdet ska införas

Region Norrbotten tillstyrker att beredskapslagring ska omfatta varor inom jordbruksområdet som krävs för framställning av nödvändiga livsmedel, men vill även betona vikten av att säkerställa både insatsvaror och förutsättningar i förädlingsledet såsom drivmedel, infrastruktur, kvarnar, mejerier och slakterier.

Finansiering

Region Norrbotten välkomnar att livsmedelsberedskapen finansieras via statsbudgeten, men menar att föreslagen budget på 250 miljoner kronor för det uppdrag som föreslås till Sveriges kommuner inte är tillräcklig, oavsett var ansvaret hamnar. Region Norrbotten menar även att glesst befolkade kommuner, med stora ytor och en stor andel personer som ”inte endast tillfälligt vistas där”, vid eller inför krissituation riskerar att drabbas av eventuell fördelningsnyckel, om man indirekt tolkad utredningens slutsatser och förslag.

Region Norrbotten betonar vidare behovet av klara riktlinjer och statlig långsiktig finansiering för att möjliggöra deltagande från landets livsmedelsproducenter och livsmedelsförädlare, samt att det säkerställs att statsstödsregelverket inte gör att beredskapsinvesteringar hämmar andra utvecklande investeringar.